

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ЕЛЕМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ДЕРЖАВІ

УДК 340.1

У сучасних умовах триваючої війни проти України станом на 2025 рік волонтерство набуває критичного значення як ключового елементу громадянського суспільства, слугуючи не лише механізмом заповнення прогалин у державному управлінні, але й фундаментом для стійкого соціально-економічного розвитку в умовах гуманітарної кризи та воєнних викликів. Актуальність теми посилюється розробкою та реалізацією Державної програми з розвитку волонтерської діяльності на 2025–2030 роки, а також змінами в законодавстві для іноземних волонтерів, що інтегрує волонтерство в європейські стандарти відновлення, перетворюючи його на інструмент демократичних трансформацій та національної безпеки. Таким чином, дослідження волонтерства як правового та культурного феномена громадянського суспільства є нагальним для формування ефективної політики, яка балансує свободу діяльності з державним партнерством, забезпечуючи ефективну роботу волонтерів та прозорість руху ресурсів волонтерської діяльності.

Метою дослідження є комплексний аналіз волонтерства як елемента громадянського суспільства в Україні, з акцентом на його теоретичні засади, правову політику регулювання та взаємозв'язок з правовою культурою.

Дотичні дослідження здійснювали вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема О. Є. Ільюк, яка акцентує аксіологічний аспект жертвовності як основи правосвідомості; М. Б. Стрепко, що класифікує мотивації волонтерів та аналізує їхню роль у соціально-культурних; О. В. Головка, яка висвітлює еволюцію волонтерства в Україні; О. Voichak та В. McKernan, що вивчають наративи волонтерства як реконструкцію громадянства в умовах війни; а

також І. В. Дробуш, Д. В. Лобода, М. К. Чеботарьов, Ю.І. Панфілов, Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк та А. В. Матвійчук, які фокусуються на функціях організації громадянського суспільства та економічних ефектах волонтерства. К. Хадзі-Мицева доповнює аналіз європейським досвідом, підкреслюючи внесок волонтерства в інклюзію та демократію.

1. Засади волонтерства як елемента громадянського суспільства

Волонтерство являє собою добровільну, орієнтовану на суспільні потреби, безкорисливу діяльність, яка реалізується через надання допомоги людям, суспільству і слугує однією з форм благодійності, за винятком особистих родинних чи дружніх зв'язків. Воно становить ключову складову громадянського суспільства, в якому люди втілюють свою самостійність, створюючи системи взаємної підтримки та заповнюючи прогалини в роботі державних структур. Як зазначає О. Є. Ільюк, волонтерський рух є життєвою філософією українського суспільства — це еволюція від індивідуалізму до солідарності, свободи, справедливості й самопожертви, яка сприяє модернізації суспільних інститутів і активній участі в охороні державних інтересів [1, с. 214].

У власних дослідженнях О. В. Головка зазначає, що в Україні волонтерство еволюціонувало від історичних традицій Київської Русі до сучасного феномена, де понад 80% громадян беруть участь у волонтерській діяльності [2, с. 9]. Водночас громадяни України демонструють високу довіру до благодійних організацій, які займаються волонтерством (88% за опитуваннями 2023 р.) [3]. Це відрізняється від радянського періоду, коли громадянське суспільство було придушене, а допомога монополізувалася державою. В свою чергу, європейські науковці, як К. Хадзі-Мицева, підкреслюють, що завдяки волонтерству громадяни роблять значний внесок у соціально-економічний розвиток своїх громад. Крім того, вони розширюють вплив та можливості організацій громадянського суспільства (ОГС) і водночас розвивають власні навички. Цей внесок неодноразово визнавався в рамках різних ініціатив, спрямованих на просування волонтерства на міжнародному рівні та в усій Європі [4]. У Німеччині, відповідно за дослі-

дженням М. Б. Стрепко, волонтерство слугує допомогою державі у соціально-культурних проблемах, особливо догляді за літніми: до 2030 р. кількість людей понад 75 років, що потребують опіки, зросте на 21%, роблячи волонтерство перспективним шляхом вирішення критичних соціальних проблем [5, с. 90]. Американська перспектива, представлена С. Н. Дрейфус, акцентує демократичний корінь розвитку волонтерської діяльності крізь історію: від пожежного депо Бенджаміна Франкліна до Алексіса де Токвіля, де асоціації в американському суспільстві – сила демократії [6]. Науковці зазначають, що волонтерство не лише підтримує вплив громадських організацій у місцях їхньої діяльності, але й об'єднує людей один з одним та з проблемами, що стоять перед їхньою громадою. Воно має силу об'єднувати людей різної раси, віку, релігії та статі заради спільної справи. Зокрема можна було спостерігати вибух волонтерства в США після трагедії терактів 11 вересня, коли десятки тисяч людей з усієї країни об'єдналися, щоб підтримати жертв тероризму. Лише через два з половиною тижні після нападів Американський Червоний Хрест повідомив про обробку 15 570 нових волонтерів з-поміж 22 000 пропозицій допомоги [6].

М. Б. Стрепко класифікує волонтерів за мотивацією та внутрішніми чинниками: перша група – на покращення добробуту суспільства (70% у культурі та спорті); друга – за спільними інтересами (здоров'я, освіта); третя – на користь організацій (релігія, рятувальні служби) [5, с. 91]. За психологічними типами: інтроверти (прив'язаність до організації), екстраверти (новачків, мотивовані змінами), «одинокі бійці» (самостійні). Гендерні дослідження демонструють, що жінки домінують у соціальній сфері, чоловіки – у професійній, через психологічні чинники [5, с. 92].

А. В. Матвійчук зазначає вплив та функції громадських організацій, які спрямовані на суспільство: захисник, адвокат, постачальник послуг, експерт, будівничий, представник, чемпіон, солідарний [7, с. 160].

Вищезазначені дослідження ілюструють волонтерство як цінність права та суспільства – універсальну ідею свободи та

солідарності, що формує правосвідомість. За О. Voichak та В. McKernan, наративи волонтерства, зокрема в Україні – це історії, що реконструюють громадянство, від «звичайних людей» до «агентів змін» сприяючи державотворенню та створення сприятливого середовища для розквіту основних прав та свобод і власне, громадянського, освіченого суспільства [8]. У воєнний час волонтерство – це не лише допомога, а й опір агресору, де цінності свободи та жертвності стають основою ідентичності народу та нації, допомагаючи відстоювати суверенітет та територіальну цілісність держави.

Таким чином, теоретичні засади волонтерства як елемента громадянського суспільства ґрунтуються на концепції добровільної, безоплатної діяльності, спрямованої на благо спільноти без прагнення до комерційної вигоди, що є проявом громадської активності та громадянської відповідальності. Згідно з теорією громадянського суспільства, волонтерство слугує інструментом соціальної згуртованості, солідарності доповнюючи державні механізми через активну участь індивідів у демократичних процесах, формуванні громадянського суспільства та протидії соціальним проблемам, таким як нерівність чи кризи, що еволюціонувало від давніх форм взаємодопомоги (релігійні братства, благодійні товариства ХІХ ст.) до сучасних організованих рухів, як Червоного Хреста чи глобальних ініціатив ООН. В українському контексті волонтерство набуває специфіки як мобілізатор ресурсів під час конфліктів (з 2014 р.), сприяючи патріотизму, національній ідентичності та переходу від пасивної благодійності до динамічної моделі громадянської участі, де альтруїзм і самореалізація волонтерів стають основою сталого розвитку суспільства, які підкреслюють принципи безкорисливості, прозорості та партнерства з державою.

2. Права політика щодо волонтерства

Права політика держави у сфері волонтерства спрямована на створення сприятливих умов, балансуючи між регулюванням та свободою, інтегруючи заохочувальні норми права для стимулювання участі. В Україні, відповідно до Закону України № 3236-VI від 19.04.2011 «Про волонтерську діяльність», волонтер-

ство регулюється принципами законності, гуманності, рівності, добровільності та безоплатності [9]. Дана політика еволюціонувала реактивно: від Координаційної ради 2003 р. до змін 2015 р., що дозволили діяльність в АТО/ООС, страхування, компенсації та статус для волонтерів [10, с. 133-134]. Національна стратегія 2021–2026 рр. стимулює волонтерство як розвиток громадянських організацій, інтегруючи європейські стандарти, включаючи програми для молоді та протидію фейкам (інформаційне волонтерство) [11].

І. В. Дробуш підкреслює, що після 2022 р. внесено зміни до Закону № 3236-VI, розширивши напрями волонтерської активності (утвердження національної ідентичності), форми підтримки (правова, організаційна допомога) та узгодження з Податковим кодексом щодо відшкодування витрат [10, с. 137]. Реєстр волонтерів спрощено через застосунок «Дія», станом на 2023 р., а волонтерство стало партнером держави: спеціалізація на підрозділах ЗСУ, краудфандинг, логістика [10, с. 136]. Д. В. Лобода, М. К. Чеботарьов, Ю. І. Панфілов зазначали, що волонтерство – інструмент соціальної політики, де держава заощаджує понад 200 млн грн щорічно, з 540 школами волонтерів [12, с. 142].

Європейська правова політика, за дослідженням К. Хадзі-Міцевої, варіюється: зокрема існують держави в яких є спеціальні закони (Італія, Польща) з договорами волонтерської діяльності, страхуванням; або в інших країнах немає чітко зафіксованих законів чи імпліцитний захист, який не прямо закріплений (Великобританія, Німеччина) [4]. Рекомендація CM/Rec(2018)11 Комітету міністрів Ради Європи, прийнята 28 листопада 2018 року, у контексті правової політики волонтерської діяльності постає як комплексний інструмент посилення правового статусу та безпеки волонтерів як ключових суб'єктів громадянського суспільства, акцентуючи на імперативі держав створювати сприятливе середовище для їхньої діяльності без надмірних обмежень, відповідно до Європейської конвенції з прав людини (стаття 11 про свободу об'єднань) та Декларації ООН про правозахисників; з науково-юридичної перспективи, документ критикує тенденції звуження простору для НГО через обмежувальні закони та безкарність за

переслідування, пропонуючи державам-членам імплементувати принципи, викладені в Додатку Рекомендації СМ/Rec(2018)11, зокрема, гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами (включаючи консультації з Венеціанською комісією), забезпечення прозорих консультацій та доступу до ресурсів, що безпосередньо стосується волонтерів у правозахисній сфері, стимулюючи їхню участь у прийнятті рішень, захист від наклепницьких кампаній і судового тиску, а також гендерно-чутливу підтримку для жінок-волонтерок. Таким чином, Рекомендація СМ/Rec(2018)11 не лише декларує позитивні зобов'язання держав щодо активного сприяння волонтерства як прояву демократичного плюралізму, але й закладає основу для моніторингу виконання засад викладених в рекомендаціях ЄС, підкреслюючи роль Ради Європи у протидії репресіям і просуванні верховенства права, що робить її цінним орієнтиром для реформування правової політики, особливо в пострадянському просторі, де волонтерська активність часто стикається з адміністративними бар'єрами [13]. Водночас, ця політика відображає цінності права як інструмент стимулювання, де заохочувальна норма права (компенсації, визнання) мотивує без примусу, формуючи правову культуру солідарності.

Правова політика щодо регулювання волонтерської діяльності має бути спрямована на створення сприятливих умов для її розвитку через активну участь громадськості, зокрема організацій громадянського суспільства, волонтерів та експертів, у розробці та прийнятті нормативно-правових актів, що забезпечить функціональну систему, адаптовану до реальних потреб. Ключовим аспектом є усунення правових перешкод, таких як оподаткування витрат чи відсутність допомоги по безробіттю, шляхом запровадження окремого правового статусу для волонтерів, з чітким відокремленням волонтерських відносин від трудових, аби посилити їхню участь у суспільному житті країни. Водночас, політика повинна уникати надмірного регулювання: у разі вдосконаленні закону про волонтерство не рекомендується встановлювати надто детальні норми чи вимоги до волонтерів та організацій, оскільки це може стримувати розвиток волонтерських відносин і гальмувати громадянську активність.

3. Правова культура та правосвідомість у контексті волонтерства

Правова культура – система позитивних проявів правової реальності (правосвідомість, право, відносини, законність), є фундаментом волонтерства та діяльності громадських організацій. За поглядами Ю. П. Битяком та І. В. Яковюком, вона включає правосвідомість (когнітивну, емоційну, вольову), де волонтерство формує установку на правомірну поведінку як соціально корисну [14, с. 180-181]. В Україні правова культура еволюціонує через кризи: радянський нігілізм поступається патріотичній мобілізації, де волонтерство, благодійна діяльність громадян підвищує престиж права.

О. Є. Ільюк акцентує аксіологічний аспект волонтерської діяльності: цінності, жертвовність, справедливість, свобода, добровільність як воля до добра, формують правосвідомість, де волонтерство – платформа для безпеки, відповідальності, миру суспільства [1, с. 214]. А. В. Матвійчук описує ролі діяльності благодійних організацій: захисник (прозорість влади), адвокат (освіта про проблеми), постачальник послуг (освіта, здоров'я), що розвивають правову культуру через освіту та контроль [7, с. 160].

Правова культура, як інтегральний елемент правової системи, являє собою сукупність правосвідомості, правових норм та практик поведінки суб'єктів, що формує етичні та юридичні орієнтири суспільства, тоді як волонтерська діяльність є добровільною, неоплачуваною формою участі громадян у вирішенні суспільних проблем, закріпленою в законодавстві України як інструмент розвитку громадянського суспільства. Взаємозв'язок цих феноменів полягає в тому, що правова культура стимулює волонтерство, перетворюючи норми права на внутрішні цінності солідарності та відповідальності, сприяючи інтеріоризації принципів конституційного права на свободу об'єднань та соціальну справедливість, що, у свою чергу, посилює правову культуру через практичну реалізацію цих норм у повсякденній діяльності волонтерів, формуючи нову парадигму громадянської активності. Як зазначається в теоретичних дослідженнях, волонтерський рух не лише усуває

правові бар'єри (наприклад, через адміністративно-правове регулювання), але й збагачує правову культуру елементами альтруїзму та взаємодопомоги, сприяючи еволюції від пасивного сприйняття права до його активного втілення, що особливо актуально в умовах сучасних викликів, таких як війна та соціальні кризи, де волонтерство стає каталізатором національної безпеки та демократичних трансформацій.

За дослідженнями О. Voichak та В. McKernan, наративи волонтерства реконструюють громадянство: від «звичайних людей» (пасивні, захищені від війни) до «агентів змін» (активні, що будують громадські організації). У війні волонтери – посередники між військовими, цивільними, державою та руйнівними явищами в державі та праві (наприклад корупція як «внутрішній ворог»), формуючи активне залучене в розбудову державне громадянське суспільство – норми волонтерської активності та об'єднань, де громадяни допомагають потребуючим [8]. Д. В. Лобода, М. К. Чеботарьов, Ю. І. Панфілов Ю. І. зазначають, що волонтерство заповнює комунікаційну порожнечу «влада-громадянин», стаючи джерелом довіреної інформації, з мотивацією самореалізації та донесенням болючих питань у суспільстві та вирішення індивідуальних та колективних потреб та інтересів [12, с. 142].

Правосвідомість, як невід'ємний елемент правової культури суспільства, відіграє ключову роль у стимулюванні волонтерської діяльності, перетворюючи норми права на глибоко вкорінені внутрішні цінності, що мотивують індивідів до активної участі в суспільному житті. У контексті теорії права, де правосвідомість формується через взаємодію юридичних норм з культурними практиками, волонтерство набуває статусу не лише обов'язку, а й форми самореалізації, дозволяючи особі реалізувати етичні імперативи солідарності та емпатії, та як зазначає М. Б. Стрепко, аналізуючи волонтерську діяльність як шлях формування нової культури громадянського суспільства. Цей процес трансформації відбувається через інтеріалізацію правових принципів (наприклад, конституційного права на свободу об'єднань та соціальну відповідальність), де альтруїзм стає домінуючим мотивом, а прямий контакт з тими, хто потребує допомоги, посилює почут-

тя спільності, сприяючи еволюції традиційної культури пасивної благодійності в динамічну модель громадянської активності [5, с. 94]. Таким чином, правосвідомість не тільки легітимізує волонтерство як правомірну форму участі через розуміння правових норм та шляхів їх реалізації, але й генерує нову культурну парадигму, засновану на етиці взаємодопомоги, що посилює стійкість правової держави та громадянського суспільства в умовах сучасних викликів.

Висновки. У контексті сучасної правової теорії та практики волонтерство постає як фундаментальний елемент громадянського суспільства, що еволюціонує від історичних традицій взаємодопомоги до динамічного інструменту соціальної згуртованості, солідарності та демократичної участі, доповнюючи державні механізми в умовах криз, таких як війна чи соціальні виклики. Теоретичні засади волонтерства ґрунтуються на принципах добровільності, безкорисливості та орієнтації на суспільне благо, формуючи правосвідомість через інтеріоризацію норм конституційного права на свободу об'єднань та соціальну відповідальність, де альтруїзм перетворюється на внутрішню цінність самореалізації. Правова політика України демонструє реактивний, але прогресивний підхід, балансує стимулювання з уникненням надмірного регулювання, інтегрує європейські стандарти (Рекомендація СМ/Rec(2018)11 Ради Європи) для захисту волонтерів як агентів змін. Водночас правова культура, як система правосвідомості, норм і практик, взаємопов'язана з волонтерством через аксіологічний вимір (цінності жертовності, справедливості), де волонтерські наративи реконструюють громадянство від пасивного індивідуалізму до активних об'єднань громадян, посилюючи національну ідентичність та стійкість правової держави.

Для посилення ролі волонтерства як каталізатора громадянського суспільства, необхідно підтримувати та розвивати наступні правові, культурні та практичні аспекти:

1) залучення громадськості до формування правової політики. Необхідно підтримувати активну участь організацій громадянського суспільства, волонтерів та експертів у розробці нормативних актів, як це рекомендовано в європейських стандартах

(наприклад, консультації з Венеціанською комісією), аби забезпечити адаптивність регулювання до реальних потреб, уникаючи адміністративних бар'єрів і стимулюючи партнерство з державою через платформи на кшталт застосунок «Дія»;

2) усунення правових перешкод та запровадження спеціального статусу волонтерів. Слід розвивати ідею окремого правового статусу для волонтерів, чітко відокремлюючи волонтерські відносини від трудових, з пільгами щодо оподаткування витрат, страхування, допомоги по безробіттю та визнання ветеранського статусу, що посилить мотивацію та інтеграцію з Податковим кодексом, як це еволюціонувало в Україні після 2022 р.

3) баланс регулювання та свободи діяльності. Важливо підтримувати принцип мінімального втручання держави, уникаючи надмірних вимог до волонтерів та організацій у разі прийняття вдосконалення законодавства, аби запобігти стримуванню розвитку, одночасно впроваджуючи заохочувальні норми (компенсації, гранти) для спеціалізованих напрямів, таких як інформаційне волонтерство чи допомога ЗСУ;

4) розвиток правосвідомості та правової культури через освіту. Обов'язково слід розвивати освітні програми (наприклад, освітні клуби волонтерів), що інтегрують цінності солідарності, благодійності та справедливості в правову освіту, формуючи нарративи «агентів змін», з акцентом на гендерну інклюзію та психологічну мотивацію, аби перетворити волонтерство на платформу для інтеріоризацію конституційних принципів;

5) інтеграція з міжнародними стандартами та моніторинг. Важливо підтримувати гармонізацію українського законодавства з законодавством ЄС, зокрема Рекомендацією СМ/Rec(2018)11 Ради Європи, включаючи гендерно-чутливу підтримку та моніторинг виконання відповідних стандартів, з фокусом на протидію фейкам і розширення ролей ОГС (захисник, адвокат, постачальник послуг), щоб волонтерство було інструментом демократичного плюралізму та національної безпеки.

Волонтерство як елемент громадянського суспільства є каталізатором правової держави, інтегруючи правову політику, культуру та норми. Український досвід доповнює європейською мо-

деллю, демонструючи спонтанність, патріотизм та наративи змін. Заохочувальні норми підвищують правосвідомість, формуючи цінності свободи, благодійності та жертвовності. Подальший розвиток потребує вдосконалення законодавства для стійкості, особливо в післявоєнний період, сприяючи демократизації та розбудови громадянського суспільства.

1. Ільюк О. Є. *ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАКТИК ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ*. Культурологічний альманах, (4), 213–220.
2. Головка О. В. *Волонтерство в Україні: історико-правовий аспект*. *Право і Безпека*. 2023. № 2. С. 9-18.
3. *Оцінка громадянами ситуації в країні та дії влади, довіра до соціальних інститутів (лютий-березень 2023 р.)*. Разумков центр. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinkagroma>. (дата звернення: 14.06.2025).
4. Hadzi-Miceva K. *Comparative Analysis of the European Legal Systems and Practices Regarding Volunteering*. *International Journal of Not-for-Profit Law*. 2007. URL: https://www.icnl.org/resources/research/ijnl/comparative-analysis-of-the-european-legal-systems-and-practices-regarding-volunteering#_ftn1 (дата звернення: 08.06.2025).
5. Стрєпко М. Б. *Волонтерська діяльність як шлях формування нової культури громадянського суспільства*. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2018. №6 (320) червень. С. 89 – 97.
6. Dreyfus S. N. *Volunteerism and US Civil Society*. *Stanford Social Innovation Review*. 2018. URL: https://ssir.org/articles/entry/volunteerism_and_us_civil_society (дата звернення: 08.06.2025).
7. Матвійчук А. В. *Діяльність волонтерських організацій як детермінанта розвитку громадянського суспільства в Україні*. *Politology bulletin*. 2020. Iss. 84. – С. 157-169.
8. Boichak O., McKernan B. *Narratives of Volunteering and Social Change in Wartime Ukraine*. *Cultural Sociology*. 2023. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/17499755221127877> (дата звернення: 08.06.2025).
9. *Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI : станом на 1 черв. 2025 р.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 14.06.2025).

10. Дробуш І. *Волонтерство як дієва форма взаємодії громадянського суспільства та влади в умовах збройної агресії рф (Volunteering as an effective form of interaction between civil society and the authorities in the conditions of armed aggression of the russian federation)*. *Право в умовах війни: питання теорії та практики : міжнародна колективна монографія*. 2023. рр. 131-141.
11. *Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки* : Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 11.06.2025).
12. Лобода Д. В., Чеботарьов М. К., Панфілов Ю. І. *Волонтерський рух як прояв розбудови громадянського суспільства в Україні*. *Вісник НТУ «ХП»*. 2024. № 2. С. 140–143.
13. *Рекомендація CM/Rec(2018)11 Комітету міністрів державам-членам щодо необхідності посилення захисту і сприяння простору для громадянського суспільства в Європі*. Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cmrec-2018-11-civic-space-ukr/168097ed38> (дата звернення: 15.06.2025).
14. Битяк П. Ю., Яковюк І. В. *Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: Монографія*. Х.: Право, 2007. 246 с.

Яцюк Т.С. Волонтерство як елемент громадянського суспільства в державі.

У статті здійснено комплексний аналіз волонтерства як фундаментального елемента громадянського суспільства в Україні, з акцентом на його теоретичні засади, правову політику регулювання та взаємозв'язок з правовою культурою. Дослідження актуалізується триваючою війною проти України станом на 2025 рік, коли волонтерство набуває критичного значення як механізм заповнення прогалин у державному управлінні та фундамент соціально-економічного розвитку в умовах гуманітарної кризи.

Волонтерство являє собою добровільну, безкорисливу діяльність, орієнтовану на суспільні потреби, яка еволюціонувала від історичних традицій взаємодопомоги до сучасного інструменту соціальної згуртованості та демократичної участі. Проаналізовано мотивації волонтерів, їхню класифікацію за психологічними типами та гендерними особливостями, а також функції організацій громадянського суспільства.

У контексті правової політики досліджено еволюцію українського законодавства про волонтерську діяльність, зокрема Закон України № 3236-VI та зміни після 2022 року, що розширили напрями активності та форми державної підтримки. Проведено порівняльний аналіз з європейськими стандартами, включаючи Рекомендацію CM/Rec(2018)11 Ради Європи, яка акцентує на створенні сприятливого середовища для волонтерів без надмірних обмежень.

Особливу увагу приділено взаємозв'язку волонтерства з правовою культурою та правосвідомістю: волонтерські наративи реконструюють громадянство від пасивного індивідуалізму до активних об'єднань, формуючи цінності солідарності, жертвовності та справедливості. У висновках запропоновано рекомендації щодо посилення ролі волонтерства через залучення громадськості до формування правової політики, усунення правових перешкод, збалансоване регулювання, розвиток правової освіти та інтеграцію з міжнародними стандартами для забезпечення сталого розвитку громадянського суспільства та національної безпеки.

Ключові слова: волонтерство, волонтерська діяльність, громадянське суспільство, правова політика, правова культура, норма права, заохочувальна норма права, правосвідомість, цінність/цінності права.

Yatsiuk T.S. Volunteering as an Element of Civil Society in the State.

The article provides a comprehensive analysis of volunteering as a fundamental element of civil society in Ukraine, with emphasis on its theoretical foundations, legal policy of regulation, and interrelation with legal culture. The research is actualized by the ongoing war against Ukraine as of 2025, when volunteering acquires critical significance as a mechanism for filling gaps in public administration and a foundation for socio-economic development amid humanitarian crisis.

Volunteering represents voluntary, altruistic activity oriented toward societal needs, which has evolved from historical traditions of mutual assistance to a contemporary instrument of social cohesion and democratic participation. The motivations of volunteers, their classification by psychological types and gender characteristics, as well as the functions of civil society organizations are analyzed.

In the context of legal policy, the evolution of Ukrainian legislation on volunteering is examined, particularly Law of Ukraine No. 3236-VI and amendments after 2022 that expanded directions of activity and forms of state support. A comparative analysis with European standards is conducted, including Recommendation CM/Rec(2018)11 of the Council of Europe, which emphasizes creating a favorable environment for volunteers without excessive restrictions.

Special attention is devoted to the interrelation between volunteering and legal culture and legal consciousness: volunteering narratives reconstruct citizenship from passive individualism to active associations, forming values of solidarity, sacrifice, and justice. The conclusions propose recommendations for strengthening the role of volunteering through public involvement in legal policy formation, elimination of legal barriers, balanced regulation, development of legal education, and integration with international standards to ensure sustainable development of civil society and national security.

Keywords: volunteering, volunteer activity, civil society, legal policy, legal culture, legal norm, incentive legal norm, legal consciousness, value/values of law.